

in latinskem. Posebno zgodovinsko vrednost imajo za širši nabor raziskovalcev podatki o orožju, oblačilih, slikah, pohištvu, zalogah vina, predmetih iz zlata in srebra, medenine, bakra, kositra, pločevine, železa in usnja. V ta sklop lahko uvrstimo tudi tesarsko, kovaško, sodarsko in vrtno (poljedelsko) orodje. Tu se odpira horizont širokih možnosti za različne zgodovinske in interdisciplinarne raziskave, ki bodo dale odgovore na številna vprašanja, zakaj so določena orodja in premičnine uporabljali, morda celo, kje so jih izdelali, od kod uvozili, s katerimi deželami so imeli Khisli posledično stikane trgovske in druge povezave itd.

Monografska publikacija *Zapuščinski inventar po Janezu Jakobu grofu Khislu iz leta 1690* predstavlja pomemben avtorjev prispevek k natančnejšemu poznavanju zgodovine zgornjega in spodnjega mariborskega gradu ter njune opreme ob koncu 17. stoletja. Enako težo ima to njegovo delo za poznavanje zgodovine gospostva Betnava, posestva Miklavž in drugih posesti Jakoba Janeza grofa Khisla na Štajerskem.

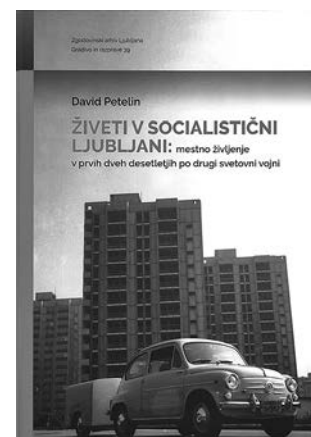
Vsekakor je omenjeno znanstveno delo izredno koristno branje, ki bo zelo zanimivo ne samo širokemu krogu raziskovalcev in študentov iz različnih znanstvenih disciplin, temveč bo vsečno tudi laičnim ljubiteljem zgodovine. Potrebe po raziskavah plemiških zapuščinskih inventarjev so v slovenskem zgodovino-pisju velike in na temelju nadaljnjih korakov v tej smeri bomo lahko odločno odrinili na odprto polje medsebojnih primerjav bivanjske kulture v različnih slovenskih gradovih in dvorcih. S tem bi prišli do spoznanj, kakšna je bila bivanjska razlika med plemiškimi rodbinami iz vrst višjega ali visokega plemstva ter tistimi iz vrst srednjega in nižjega plemstva. Ob koncu velja avtorja spodbuditi, da bi s svojim znanstvenim delom na tem področju nadaljeval in zaoral še kakšno brazdo v to široko polje slovenske zgodovine in kastelologije.

dr. Vinko Skitek

David Petelin: Živeti v socialistični Ljubljani: mestno življenje v prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni.

Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2019, 402 strani.

Konec leta 2019 je pri Zgodovinskem arhivu Ljubljana izšla monografija dr. Davida Petelina *Živeti v socialistični Ljubljani: mestno življenje v prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni*, ki je letošnjega februarja ugledala drugo dopolnjeno izdajo. Avtorjev prvenec je nekoliko predelana in dopolnjena doktorska disertacija, ki jo je zagovarjal julija 2016 na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Knjiga skupaj z vsemi dodatki, kot so spremna beseda, priloge, krajevno, stvarno in imensko kazalo, ter bogatim fotografskim gradivom iz Muzeja novejšje zgodovine Slovenije, Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Muzeja športa in Slovenskega etnografskega muzeja obsega 402 strani. Uredila jo je Dunja Mušič, recenzenta pa sta bila zgodovinarja dr. Jurij Hadalin in dr. Aleš Šafarič. Naslovnico z močno rdečo obrobo krasi fotografija priljubljene »fička« pred skoraj dokončanimi novimi bloki v Savskem naselju, ki simbolično nakazuje tematiko in obdobje monografije. Ta, kot je že razvidno iz naslova, obravnava zgodovino Ljubljane od leta 1945 do leta 1965, s poudarkom na celostnem zgodovinskem prikazu tega obdobja in njegovem doživljanju skozi oči takratnih prebivalcev. Kot poudari že sam avtor, sicer Ljubljančan, ki sanja in živi to mesto, zgodovino slovenske prestolnice obdelujejo številne publikacije, a še vedno obstajajo »bele lise«, predvsem pa manjka temeljno delo, ki bi na enem mestu zajelo njeno bogato zgodovino. Ta knjiga te vrzeli resda ne zapolnjuje v celoti, dodaja pa en kamenček v njen mozaik in nakazuje smer, v katero bo treba kreniti, da bomo dobili zgoraj omenjeno delo.

Obraunavani prvi dve povojni desetletji zaznamuje gradnja, naj si bo govora o izgradnji novega socialističnega sistema, oblasti, človeka in družbe ali o fizični obnovi infrastrukture in gospodarstva. Morda bi nekdo lahko označil obdobje tudi kot prehodno, ki da prehaja od starega predvojnega meščanskega sveta v novi socialistični svet, pri čemer se ustavi ravno v letih, ko začnejo zadeve šele postajati zanimive. Namreč ravno od 60. let je Ljubljana prišla do številnih pridobitev, od stanovanjskih blokov, šol, športnih objektov, bolnišnic do druge osnovne mestne infrastrukture, katere sadove uživamo še danes, hkrati pa so se zgodili dogodki in izoblikovale navade, ki jih še danes v spominu nosi starejša generacija, mlajša pa je o njih vsaj delno podučena ali pa jih celo nadaljuje. Oznaka prehodnosti je seveda sila subjektivna in zelo nedefiniran pojem, ki ga ne moremo preprosto ukalupiti. Tega se zaveda tudi avtor, ki kljub jasno postavljenima letnicama v naslovu ti dve redno prehaja in tako ni ujetnik kronologije. Kar pa ne pomeni, da delo ni kronološko strukturirano.

Vsebinsko je razdeljeno na šestnajst poglavij, ki se dalje delijo na krajša podpoglavja kot zaključene celote. Te se medsebojno navezujejo, tako da bralec niti ne opazi resno, kdaj je prešel z enega področja na drugega. Dr. Petelin najprej predstavi teoretično podlago raziskovanja vsakdanjega življenja, nato v prvem poglavju (simbolično) odpre zgodbo z osvoboditvijo Ljubljane 9. maja 1945. Pri tem pokaže obe plati, na eni strani optimizem ter vero v nov sistem in njegove obljube, na drugi pa stiske in težave ljudi, ki jih je ta isti sistem jemal za sovražne. Nadaljuje s povojnim družbeno-političnim zgodovinskim orisom, nato pa po delih obdela teme, kot so prebivalstvo, industrija, gospodarstvo, politika in upravljanje, arhitektura in urbanizem, stanovanjske razmere, infrastruktura in promet, družabno življenje, šport, kultura, šolstvo in zaključí s prazniki. Avtor prehaja od »velikih« tem, kot so povojna nacionalizacija in zaplembe, petletke, modernizacija življenja, novi urbanistični načrti, gradnja socialističnega sistema, do najbolj intimnih delov posameznikovega življenja in njegovega preživljanja prostega časa, naj si bo to športno in kulturno udejstvovanje, nakupovanje prek meje, praznovanje dedka Mraza ali pa zabavanje v nočnih lokalih. Kot jedro besedila lahko jemljemo poglavje o prebivalcih Ljubljane, kjer je orisana družbena podoba mesta. Začne se z demografskimi spremembami in podobo v obraunavanih letih ter nadaljuje z opisom spremembe elit, ki jih je prinesla revolucija. V tem poglavju odpira tudi zanimivo vprašanje konca meščanstva, ki ga odstira na primeru nekaj izbranih družin. S podobnimi »bodicami« želi avtor bralca še večkrat spodbuditi k razmišljanju in ga usmeriti v dodatno strokovno gradivo.

Slednje je bogato in predstavlja osnovo monografije, a v primerjavi s »kласičnimi« zgodovinskimi deli dr. Petelin primarne vire dopolnjuje ali kar nadgrajuje z ustnimi pripovedmi in spomini posameznikov – neposrednih akterjev ali pa zgolj opazovalcev sprememb. Brez teh, zgolj z naslonitvijo na arhivske in časopisne vire, si težko predstavljamo, da bi dobili pravi vpogled v vsakdanje življenje, vsekakor pa je pri njihovi uporabi treba biti pazljiv. Avtor sicer ne pojasni meril za izbor ali zavrnitev posameznih ustnih virov, zato so si ti na mestih lahko celo nasprotni, a to dejansko bralca na koncu le obogati za spoznanje o subjektivnosti doživljanja vsakdanjika. Subjektivnosti, ki je tako nasprotna zgodovinarjem, a vseeno dejstvo samo po sebi in jo je zato treba pretresati in upoštevati.

Glede na to, da je spekter področij, s katerimi avtor v knjigi operira, resnično obsežen, so ta na mestih nekoliko manj obdelana in poglobljena, kar pa je treba razumeti v luči prostorske omejitve in zasnove dela. Zagotovo bi si vsa naštetá poglavja zaslužila prostor tudi v samostojnih publikacijah, toda cilj dr. Petelina, zaobjeti sliko povojne Ljubljane v prvih dvajsetih letih oziroma totalnost zgodovine, je s pričujočim delom zagotovo dosežen. Knjiga Živeti v socialistični Ljubljani zapolnjuje mozaik t. i. mestne (urbane) zgodovine, ki zavzema pomemben segment družbeno-kulturnih zgodovinskih študij, ki se je v pretek-

lih desetletjih razvil skoraj v samostojno znanstveno disciplino z močnim interdisciplinarnim značajem in je danes na evropskem kontinentu dobesedno v razcvetu. Knjiga je tudi svojevrsten poklon slovenski prestolnici, mestu, kjer je Trubar skoval knjižno slovenščino, Prešeren pisal verze, kjer je prvič zavihrala slovenska narodna zastava ter kjer sta bili razglašeni Država SHS ter samostojna Slovenija.

dr. Aleš Šafarič

Vesela Goriška: zbornik o ljubiteljski kulturi.

Nova Gorica: Zveza kulturnih društev, 2019, 175 strani.

Zbornik o ljubiteljski kulturi Vesela Goriška je izdala Zveza kulturnih društev Nova Gorica. Pri njegovem nastajanju je od priprave zasnove do izdaje in predstavitve sodeloval tudi Pokrajinski arhiv v Novi Gorici.

V zborniku sta predstavljena delovanje in pomen Zveze kulturnih društev oziroma njenih predhodnikov za ljubiteljsko ustvarjanje na Goriškem. Sestavljen je iz petih vsebinskih sklopov. Uvodni članek z naslovom *Stoletje društvenih dejavnosti na Goriškem* izpod peresa dr. Branka Marušiča govori o kulturno-prosvetnih društvih v zgodovinsko in narodnostno mešani deželi Goriški od srede 19. stoletja do leta 1947. Avtor predstavi društveno življenje s poudarkom na čitalnicah z začetka tega obdobja in na času od leta 1915 do leta 1947, ki je vse do danes ohranilo trdne ustvarjalne osnove in vsebinsko usmerjenost. Tega niso mogli nikdar zamajati ali celo uničiti številni in različni družbenopolitični viharji, v katere je bila Goriška vpletena v minulem poldrugem stoletju.

Osrednji del zbornika je posvečen Zvezi kulturnih društev Nova Gorica oziroma njenim predhodnicam. Študijo o začetkih zveze z naslovom *Ljudska prosveta in kultura na poti občinske povezave* je napisal Jurij Rosa. V času od leta 1947 do vključno leta 1962 je bila ljubiteljska kultura organizirana in povezana na ravni goriškega okraja. Njegovo območje je zaobjelo neko zaokroženo celoto, ki jo opredelimo kot Goriško. Zato je prvi del študije posvečen tudi kratki predstavitvi okrajne zveze in njene dejavnosti. V novogoriškem pokrajinskem arhivu je ohranjen arhivski fond goriške okrajne zveze Svobod in prosvetnih društev iz časa 1947–1963. Iz raziskanega gradiva se je pokazalo, da lahko za pravo predhodnico današnje zveze štejemo letnico 1956, ki je uradna časovna iztočnica za obstoj Sveta Svobod in prosvetnih društev občine Nova Gorica, krovne organizacije ali zveze.

Pomemben prispevek pri odkrivanju prvih let občinske zveze pomenijo tudi dokumenti iz fonda Zveze kulturnih organizacij Slovenije, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije, ter časopisna poročila iz Primorskih novic, takrat edinem vestniku dogajanj na Goriškem znotraj meja Slovenije. Decembra 1962 je prišlo do ukinitve okrajev, močnejšo vlogo pri graditvi politične in upravne ureditve so pridobivale občine. Temu je sledila tudi občinska zveza kulturno-prosvetnih organizacij, ki je po večji spremembi upravnih območij postala temeljna in edina povezovalna organizacija ljubiteljske kulturne dejavnosti na Goriškem. Pot do uveljavitve občinske zveze je bila precej težka, spremljalo jo je pomanjkanje kadrov, sredstev in prostorov.

Leta 1964 je bila s preimenovanjem Sveta Svobod in prosvetnih društev občine Nova Gorica ustanovljena Zveza kulturno-prosvetnih organizacij (ZKPO) občine Nova Gorica. Obdobje delovanja ZKPO med leti 1964 in 1977 je predstavila Ivanka Uršič. Zveza je postala pomemben dejavnik kulturne politike tako v mestu kot v krajevnih skupnostih. Tudi v tem obdobju se je srečevala s pomanjkanjem prostorov, kadrov in finančnih sredstev; opustila je lastno prireditveno dejavnost ter sprejela vlogo povezovalca in svetovalca prosvetnih društev in

